

AZ ERDÉLYI
NÉPMŰVÉSZETEK
ALBUMA

LYCEUM" KÖNYVNYOMDA

CLUJ - KOLOZSVÁR

AZ ERDÉLYI NÉPMŰVÉSZETEK A L B U M A

MAGYAR NÉPMŰVÉSZET

AZ ERDÉLYI KALOTASZEGI NÉPMŰVÉSZETI ÉS
MŰKEDVELŐ TÁRSASÁG MEGBIZÁSÁBÓL

ALBERT MIHÁLY ÉS CSÖREGI ISTVÁN KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

ÖSSZEÁLLÍTOTTA :

PODHORSZKY-PÁLFI SÁNDOR

II. KIADÁS

MINDEN JOG FENTARTVA

LYCEUM-KÖNYVNYOMDA CLUJ—KOLOZSVÁR
1927

*Az Album eladásából befolyó tiszta jövedelem
az Erdélyi Kalotaszegi Népművészeti és Műkedvelő Társaság
külföldi turnéjának előkészítésére fordittatik*

Kőrösfői népviselet

Nem csodálatos, nem végzetszerű-e, hogy az a maroknyi ősmagyarlakosság, amely Erdély nyugati hegyei között, a Sebeskőrös és a Kísszamos vízválasztóján: Kalotaszegen mintegy elbástyázva magát, őrzi ősi hagyományait, évszázadok folyamán mind jobban megerősödik szépen és nemesben! Valami felemelő, valami lelkesítő a tudat, hogy akkor, amikor

világrészek vonaglanak politikai és gazdasági megpróbáltatások ólom-súlya alatt, amikor süllyedő kultúrák csodadoktorai a nyugati műveltség pusztulását jósolják, akkor egy magárahagyott néptöredék mind magasabb színvonalra emeli öntudatlan népművészeti életenergiáját.

Mert tünedeznek mindenfelé a népek bohó ifjúságának emlékei! „Eltörnek a régi székelly korszok... — írja Jakab Géza az Ujság hasábjain. — Ki emlékszik még azokra a kékes diszítésű, virágos, madaras kancsókra... Ezek is kikopnak lassan-lassan az időből.

Csak *Kalotaszegen* faragják még ép úgy a *virágos kapufélfát*, mint ezelőtt 800 évvel; csak a virágok szimmetrikus motivuma nem változik a kelengyés-ládákon, székecskéken, asztalokon. Jöhet vihar ezerféle: a kicsi kapufélfák kiállják százegyszer is, megfogyatkozott kincseikkel is. Mert itt nem pénz, nem érték a művészet, hanem az egyszerű lélekből játékosan kivirágzó szépnek a szeretete, amely származását, ősei geneológiáját önmaga homlokán hordja...“

Erdély viszontagságos multjából az ősi népeletnek, az építészetnek, az irodalomnak, a művészetnek kevés emléke maradt a nem kevésbé viszontagságos jelenre. *Annál gondosabban kell tehát őriznünk a meglevőket.* Hisz az idegent is megragadja a népművészeti emlékeinknek szinpompája, formagazdasága, mennyivel inkább megragadhatja figyelmét annak, akinek bennük nemcsak a szépséget, az eredetiséget, de a magyar nép lelkének, képzeletének, öntudatlan művészi ösztönének megnyitakozását kell látnia.

Ezek az emlékek alkotják egy nép tulajdonképeni szellemi kincsét, *ősi örökségét.* Ezeket megmenteni — nemcsak a mult iránt való kegyelet, hanem a jövő biztosításának egyik föltétele is, ezekhez annál görcsösebben kell ragaszkodnunk, minél sebesebben rohan az élet...

Hisz az új államalakulatoknak sem céljuk kisebbségi kultúrák megsemmisítése. Számottevő többségi politikus szájából gyakran hallunk ezekre vonatkozó elismerő nyilatkozatot. A bukaresti „Parcul Carol“-ban fölépített, eredeti kalotaszegi, torockói, székely házak pedig szimbolumai annak az elismerésnek és szeretetnek, amellyel a megnagyobbodott Románia összkulturája Erdély különböző népkulturáit magához öleli. *A mi kötelességünk tehát azok életképes őseréjének, produktív voltának dokumentumaival előállani.*

Ez a gondolat vezetett bennünket akkor, amikor szerény gyűjteményünkkel a nyilvánosság elé merészkedtünk; hogy milyen kis mértékben feleltünk meg feladatunknak — mi érezzük legjobban. De mi tudjuk azokat a szinte leküzdhetetlen akadályokat is, amelyek ma hasonló kísérlet elé tornyosulnak.

Közvetlen apropóval megjelenésünkhöz a kalotaszegi műkedvelők küszöbön álló külföldi turnéja szolgált. Ez magyarázza és mentse az Album tárgyi és tartalmi összeállítását.

Az Albumban közölt klisék egy része az *Erdélyi Kárpát Egyesületnek* évtizedes lelkes munkájával megszerzett gyűjteményéből

valók. Ugyancsak az egyesület könyvtára tette nekünk lehetővé, hogy egynehány adatot Erdély etnografiájából, népművészeti emlékeiből, értékes irodalmából megszerezhattunk.

Hálás köszönet mindezekért *Orosz Endre* igazgató urnak és az egyesület egész vezetőségének.

Cluj-Kolozsvár, 1927. november 25.

Kalotaszegi faragott butorok

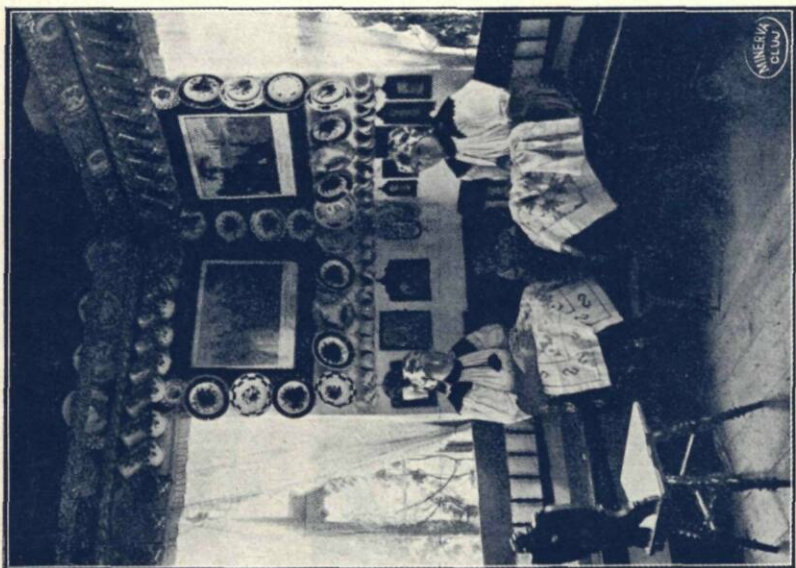
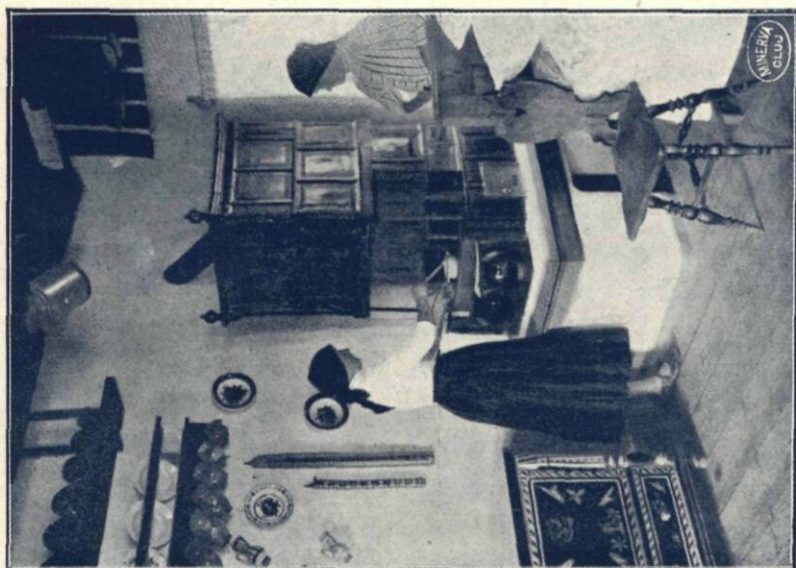
ERDÉLYI MULTUNKBÓL — ERDÉLYI NÉPÜNKRŐL

Az erdélyi otthon multjának restaurálása, mint minden művészi multnak ismerete, nemcsak érdekes és tanulságos, hanem elengedhetetlen feltétele annak, hogy arra egy egészséges jövőndőt ráépíthessünk. Viszont Erdélynek külső históriája olyan komplikált, multja annyira egyéni és különleges, a hatások, a népi és kulturális mozgalmak annyira sokoldalúak, hogy ennek a megkisérlése is tulságos vakmerőségnek látszik. És mégis meg kell próbálnunk, ha azt akarjuk, hogy a jelent, legalább fővonalaiban, ismerjük és a lehetőségeket a jövőndőre nézve megállapítsuk.

Mert az erdélyi lakóháznak az erdélyi ember fizikai és lelki szükségleteihez való természetes hozzászabását másképen meg se kísérelhetnők, ha multunk emberének gondolkodását ebben a tekintetben meg nem ismerjük.

* * *

Erdélynek Magyarországtól való teljes különválása, a protestantizmus és a török protektorátus, de politikai hatások és tények következményeképen is, azok a gazdasági és kulturális következmények,

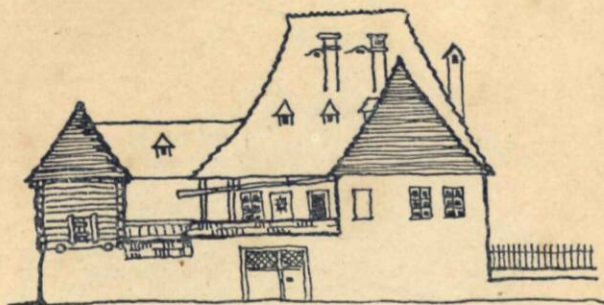
KÓRÓSFŐ, 1926.

KALOTASZEGI HÁZ BELSEJE

amelyek ettől az időtől kezdve kétszáz esztendeig erős keleti, sőt turáni orientációra utalták Erdélyt, kulturális életének új és az előbbtől teljesen eltérő útját szabták meg.

A fejedelmek és a főurak nyugaton, főleg protestáns országokban való neveltetése utat nyit ide a renesszánsznak, amely azonban főképen csak külsőségeiben érvényesülhet a régi, középkori szervezeten. A szászok konzerválják magukat a germán népek kulturájában, a románság megmaradhat, sőt, a kelet felé való nyitottság révén, szintén konzerválódik a bizánci hatásokban.

De ezen a külső és divergáló folyamaton kívül működik egy másik, belső, konszolidáló folyamat is: az egymás mellett, sőt egymás között lakó erdélyi népek és kulturák egymásra való természetes hatása.

Vécsei homlokzat

Ezt az egymásra való kölcsönös hatást fokozza az a külső, állandó és egységes folyamat, amely a törökségen át Ázsia életszokásait, kulturáját, különösképen színeit és ornamentikáját hozza és adja Erdély népeinek, miáltal gazdagítja az itt élő három nemzet és három kultúra külön erdélyi sajátosságainak közös egységeit.

A fejedelemség bukása és Erdélynek, mint külön tartománynak a Habsburg-imperiumba való bekebelezése után is tovább tart ez a speciálisan erdélyi kulturfolyamat. Csak épen hogy most már elmaradnak a keleti hatások és Bécs helyettesíti be a maga barokját a török és balkáni, elmaradt kulturhatások helyébe.

Ez az új hatás, az életnek ez az új irányba való fordulása a szászokon kevésbé látszik meg, de hatalmas változásokat idéz elő a magyarság és a románság kulturéletében.

A várak védőjellege megszűnik és kialakul a kastély és az údvárház. A magyar városok teljesen megnyílnak. A románság pedig, a görögkatholikus egyház inaugurálása óta, új kulturprespektívát kap.

Amiképpen a XVI. század közepétől a XVII. század közepéig tartó időszak jelenti Erdélynek politikai és társadalmi, valamint szellemi kulturai és gazdasági fénykorát, úgy a XVIII. század második fele és a XIX. század eleje Erdélynek újabb, különösen architektúrában és a belső, polgári élet kialakulásában való határozott, nagy (és utolsó) lendületét jelzi, amelynek hatásai, mai napig is, talán legerősebben élnek még társadalmunk minden rétegében, *de legerősebben falusi népünkben.*

Az erdélyi lakóház főhelyisége a pitvar; régen és eredetileg az egyetlen lakóhelyiség: az ebédlő, társalgó, konyha, sőt hálóhely is télen. Súlypontja a tűzhely, amely eredetileg nyitott, később rakott, tapasztott, fejlett korában mázas csempével rakott felsőrésszel. Ebből a pitvarból nyílik egy, esetleg két helyiség jobbra és balra a bejáratról. Ezek közül az egyik az első ház, a diszes fogadószoba. Ennek a berendezése tipikus, belső szegletében kályhás kemence, másik oldalon, a kis kertre, illetve utcára nyíló ablakok alatti egyik szegletben padláda, előtte asztal, a másik szegletben a nagy, tornyos ágy (nem Bett, hanem Bettstatt); ágy és kemence között pad. A szoba negyedik

szegletében pohárszék vagy láda és szegelettéka a falon. Körül a falon tálas. A szobán keresztül, a mennyezet alatt, iratos rúdon, a rúdra való varrottas.

Ha volt hátulsó ház, akkor az az öregek számára hálósobául szolgált, míg az új házasoké az első ház.

A ház bővíthet a pitvarelőtti eresszel, ez bővíthet tornáccal. Az ereszt alakult át aztán az udvarházaknál oszlopos verandává.

* * *

A legprimitívebb eszközökkel, bármilyen építési anyagból, a legszerényebb anyagi eszközökkel is lehet művészi szépségeket produkálni.

Amire örök példa a nép művészete az ő falusi otthonának a megalkotásában. Mert a falusi nép (nem az egyén, de a nép) a maga kollektivitásában — alkotóművész még ma is.

Kós Károly.

A SZAMOS ÉS A KÖRÖS REGÉJE

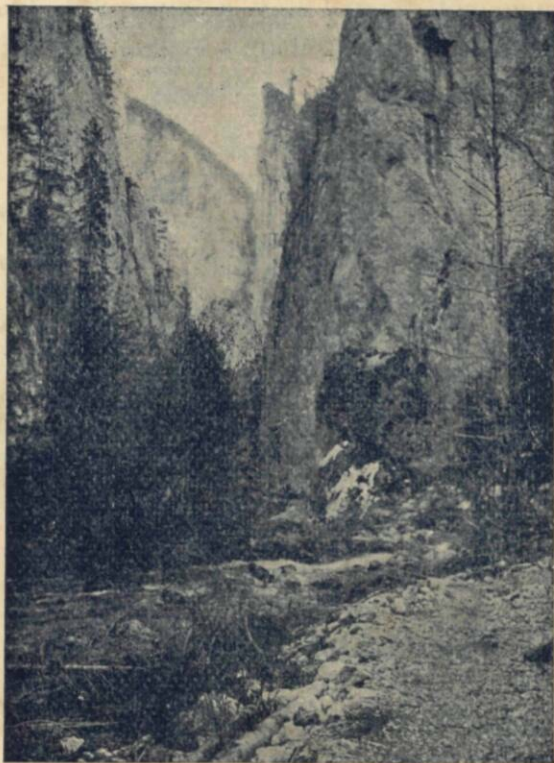
Lonkáéknak családi ereklyéjük az az elsárgult, tépett papir, amelyre, valamikor régen, bizonytalan gyermeki kezek a Szamos és a Körös regéjét irták. Amikor néhány hónappal ezelőtt először olvastam a kusza sorokat, könnyek gyűltek

a két szemembe és sokáig nem tudtam sirás nélkül gondolni a két tündérgyermek szomorú sorsára . . .

Eredetéről keveset sikerült megtudnom. Annál kevésbé, mert bárkit kérdeztem, magát a regét nem ismerte senki. Tán valamikor Kalotaszeg valamelyik öreg mesemondója mondhatta tollba azokban az elmúlt időkben, amikor a szőke Tisza még édes gyermekeként ölelhette keblére az elveszettnek hitt Szamost és Köröst. Külömben a rege ma is az, aminek öreg mesemondója eredetileg

szentelhette: a szülői szeretetnek egy szép, vadregényes emléke.

— Egy tündér lakott a hegycsucson, két szép gyermeknek boldog édesanyja. Az egyik gyermek fiu, a másik leány volt. Anyyira

A Dregán-völgy

szerették egymást s oly boldogok voltak, hogy a Gonoszszellem megirigyelte boldogságukat. Egyszer a két gyermek játszani ment a hegyoldalra, mely boritva volt a havasok legszebb virágaival. Koszorut fűztek göndör fürteik közé, aztán a pompás virágok legszebb szálaiból koszorut kötöttek jó anyjuk fenséges homlokára.

— Midőn már készen volt a napsugárnál és csillagfénynél százszor szebb koszoru s hazafelé indult a két tündérgyermek az édesanyjához: a rossz, irigy szellem — anyjuk ellensége — hirtelen rettentő orkánná változott. Ijesztően sötét felhőruhát öltött rémes termé-
tére s lecsapott közé a két tündérgyermeknek. A fiút nyugatra, a leányt keletre oly messze elveté, hogy a két gyermek többé nem talált egy-
másra. Így, elválasztva egymástól, addig siránkoztak, amig csak könny-
özönné át nem változának

Szamos vizesése

— Amikor, vihar mul-
tán, könnyözönné válva
anyjuk megtalálta őket, ad-
dig rimánkodott a tün-
dérkirálynak, mig az —
bűvös hatalmával — a
könnyekből két folyót tá-
masztott. A dacos fiuból
lett a Kőrös, a szelid
leányból a csendesebb
Szamos.

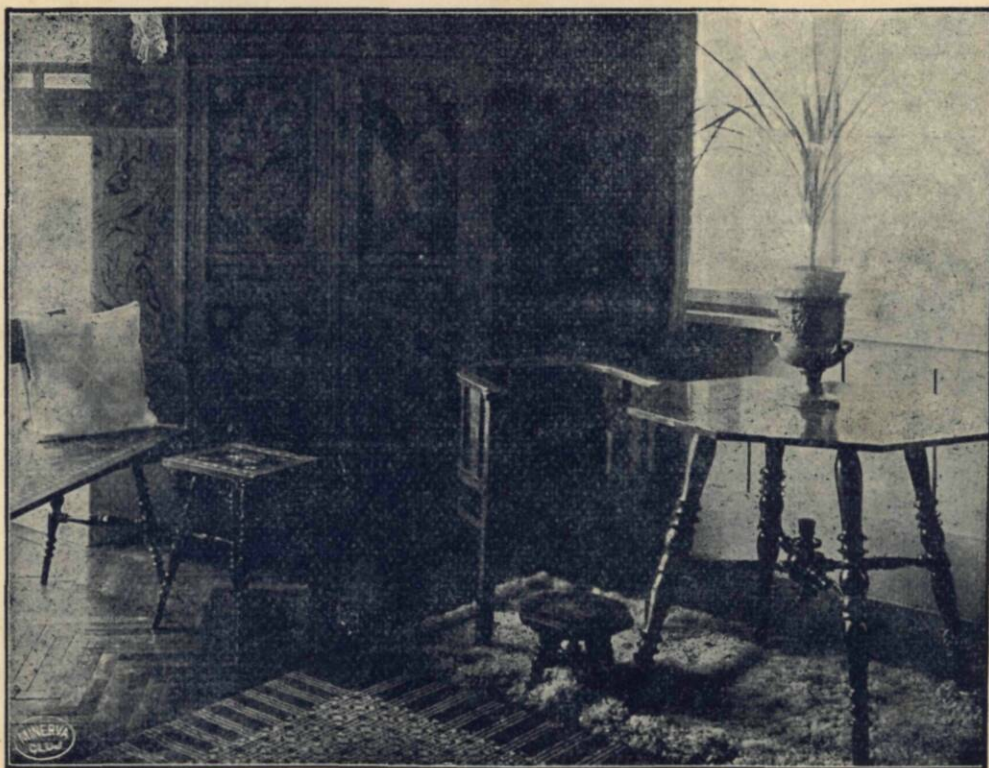
— De az anyának még
mindig oly nagy volt a
bánata, annyi könnye hul-
lott, hogy a tündérkirály
megkönnyörült rajta is. A
tündér anyából lett aszöke
Tisza. És bár a Gonosz a
két testvérfolyót ép ellen-
kező irányba tereli, azok
mindenfelé csak egymást

keresik: havasok oldalán, fenyvesek árnyában. Egymást kérdezik a
beszédese sziklaparttól, kopár hegyoldaltól, szelid völgyektől... Egymást
keresgélve futnak át Erdélyen, és — hogy nem találkoznak, neki-

erednek a nagy rónaságnak. Itt is tovább futnak. De már lankadó erővel, elhaló reménnyel, nem tudva egymásról semmit . . .

— Mégis mindkettőt nyugatra vonja édes vágya . . . Az anyai szeretet bűvös hatalma ez, a szőke Tiszáé, amely magához vonja tévelygő gyermekeit. Előbb a leányt öleli keblére, a fáradtabb Szamost, amely nem birná már soká. Aztán, meglátva fiát, azt a dacos Kőröst, megfogyott erőben, imbolygó lábakkal, nagyon meglassudva — hirtelen veszi fel azt is szerető ölébe

O. Ibolyka.

Kőrösfői háziipari faragott munkák

A SZÉKELY NÉPMŰVÉSZET JELENE

 áromszékmege már régen levedlette eredeti, székely jellegét. A házak, a kapu, az udvar, a háztartás, mind megváltozott.

Ilyefalván, Sepsiszentgyörgyön még áll az ősi templomkerítés, még a változatos toronyfedél megtartotta az ősi, rovátkos diszitményt, néhány temetőben még hirdetik az elkorhadt *kopjafák* a régidők kedvelt diszítését, a tulipánt, a csillag, a nap, a hold stilizált alakjait, de a tulipántos ládák, kasztenek, pohárszékek, bokályos kendőszegek, varrottas ágynemük eltűntek a lakásból; vedlett, furniros butorzat foglalja ma el a széles szobákat. A meszelt fal még meg van, de a tarka, himzett kendő, mint egy körülfutó friz, a tálos nem hozzák összhangba a falat és a butorzatot.

Nem így az egyszerű, a jóval szegényebb Csikban, Udvarhelyszékben. Itt még a ház fából épül, kontyos tetővel, tornáccal és eresszel. A galambbúgos kapú messziről hívogat a kicsiny házba, amelynek minden zúga eredeti székely munka. Belépünk a kapún s elénk tárul az *élet*. A székely mindazt életnek nevezi, ami a kapún belől van.

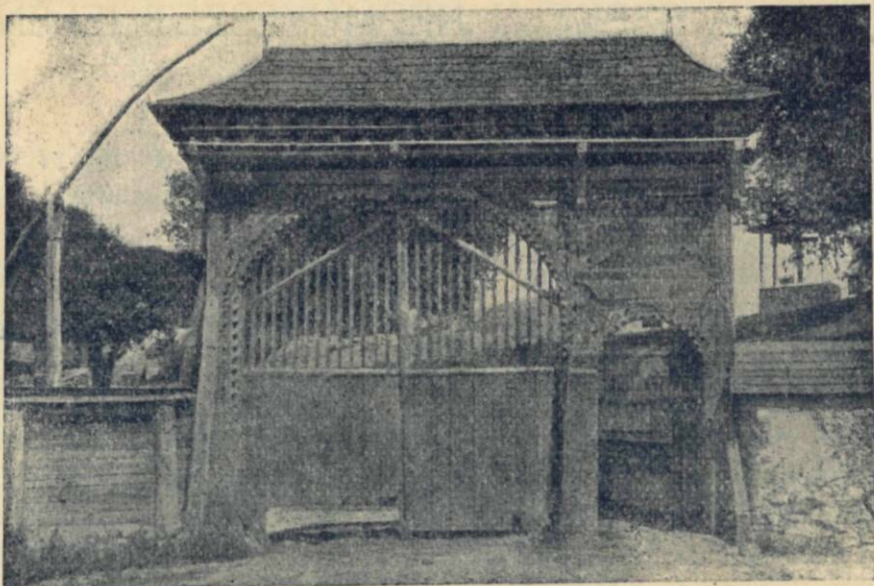
Olyan egyszerű a székely ház, hogy csak rá kell nézni s már kívülről tudjuk belső beosztását is. A szegény székelynek csak a szobája van s ez: *a ház*, amely a legszűkebb igényeknek megfelel. De sohasem hiányzik mellőle az *eresz*.

A ház két kis ablakon kapja a világosságot, amelynek gyér sugarait felfogja a cserépben odaállított rozmaring és muskátli. A mestergerenda ékesen faragott s elmondja a ház építését: „Isten segedelméből építette Sándor Mátyás, nejével Fazakas Rebekával 1812.”

A *tornác*, a ház ékessége, disziti a ház elejét, végét, néha még a hátulját is. Oszlopok tagolják, amelyek a rovásdisszel ékesek. Az alján fut végig a mellvéd, amelynek deszkái a szalagfűrész

remekeiből vannak összeállítva. A frizgerenda kettős, néha hármas csipkével és párkánnyal diszitett. Kötőgerendák, szaruvégek művésziesen diszítve jelennek meg.

Serény munka, virágos kedv, csin és tisztaság diszítette a székelv tulipános otthonát.

Barátok kapúja Mikházán

Ha a nehéz verejtéket letörülte homlokáról a mezei munka után, vigan nekiült a házi foglalatosságnak. Fúrt, faragott, épített a ház körül. Galambbugos kaput állított, amelyet virágokkal árasztott el; amit megteremtett a képzelete, azt utánacsínálták ügyes kezei. A kapubálvány, mint egy diszes kirakat, hirdette a faragómester hírét, nevét. Amit az asszonyok, leányok himes tüvel kivarrtak a házi vászonra, azt ő domboru műben, vagy levéselt vonalakban felrakta a kapura. A ház eresze, tornáca fantasztikus diszítésekkel tele van aggatva.

A legények diszes kézimunkával igyekeztek kitüntetni szivük választottját, művészileg faragott guzsalyt, gereblyét nyujtva át a lánynak. Nagy tökéletességre vitték a tulipános jármok készítését, amelyeket lakodalmi menet alkalmával, a mennyasszony költöztetésénél használtak.

Udvarhelymegye népies iparából önállóságra tett szert a szuszék-készítés. Egy másik nevezetes iparág a cserépedény- és kályhakészítés.

Vizes korsóival és fazekaival *Korond* tett szert különös hírnévre. Gyér, homokos agyagot használnak ezekhez, máz nélkül, s azáltal, hogy a víz átszivárog rajta, *mindig friss a víz a korondi ivókorsóban*. Valószínű, hogy e tulajdonsága miatt fő a legjobb puliszka a korondi edényben.

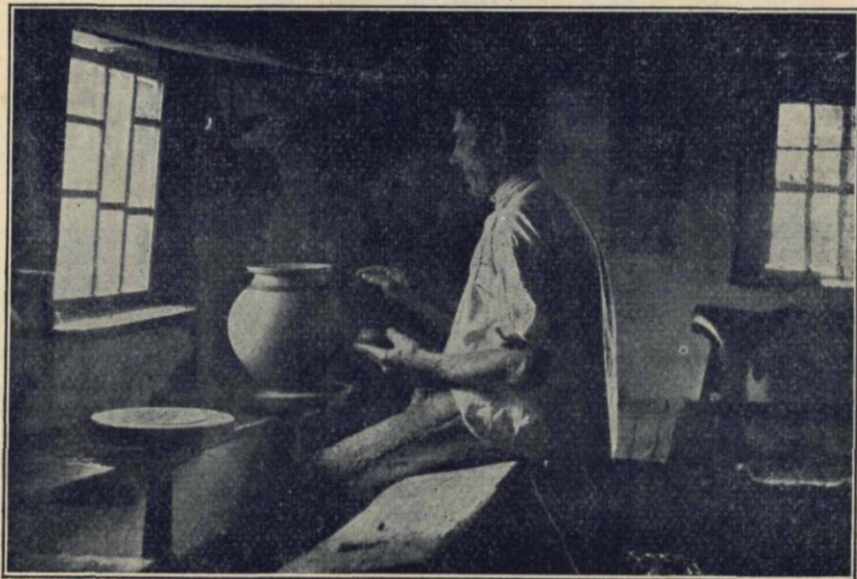
Ifjú legény és leány, — eredeti székely viselet

A mázos edény készítésében a *makfalviak* és a *küsmödiek* vezetnek. Küsmődön élt a fazekasok doyenje, az öreg Bereczki bá'. Ő már valóságos művész volt az agyagföld kezelésében, különféle mázok készítésében. Mintázni is tudott, de legnagyobb sikereit kályháival és kályhacserepeivel érte el.

Hiresek a küsmödi kapú- és háztetődiszek is.

Korondon jelenleg egyedüli kiváló képviselője a taplódíszmű-gyártásnak Gál Sámuel taplászmaster, aki taplóból kb. 30 féle tárgyat készít, így többek között: férfisapkát, női kalapot, asztalfutót, falvédőt, ujságtartót, pénzestárcát, ridikült stb.

Amily szorgalmasak a férfiak, még tán fokozottabban mondhatjuk ezt a székely asszonyokról. A mezei munka, a háztartás ezer gondja őket ki nem fárasztja, még pihenőjükben is találnak foglalkozást; ilyen a varrás, amelyben nem állanak messze a kalotaszegi varrottastól. A fonásban-szövésben pedig annyira mentek, hogy egész háziipar-számba vehető. A cifra, vetett ágyat maguk szerelik fel szép, himzett párnacsuppokkal, csipkés lepedővel, színes takaróval.

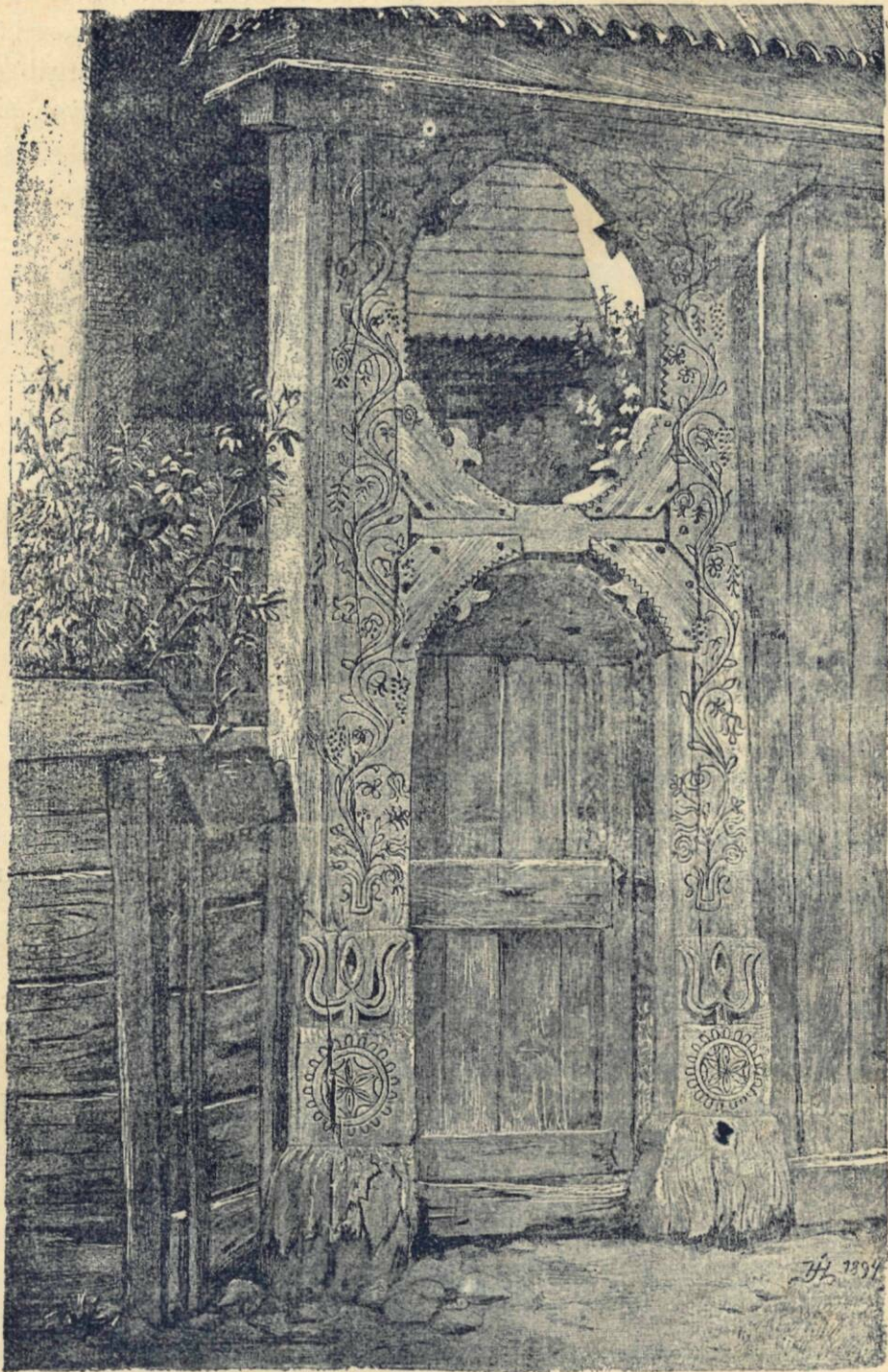

Korondi fazekas

És mi minden van a ládában! Himzett asztaltakarók (abroszok), varrottas takaróruhák (asztalkendők) kerülnek elő onnan, négynyüstös, barackmagos, felleget, darázs-fészkes, csikos szövetek, amelyekből szálat huztak (azsurozták) és rojtokkal diszítették.

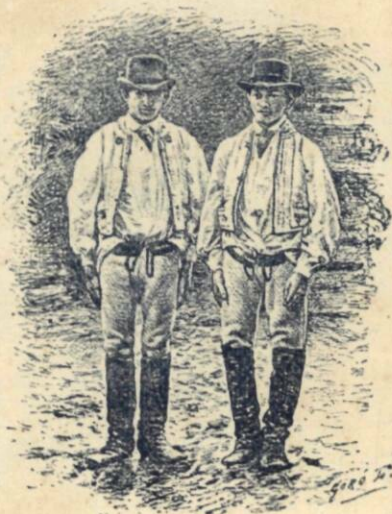
A kendertermelés még Csikban megmaradt s a fehérműt, házivásznat maguk állítják elő lenből és kenderből, az első magterméstől az utolsó fehéritésig. Munka az eleme a székelynek, a korai gyermekkortól a késő vénségig. *Vedd el ezektől a munkát és elzüllik a nép. Ellenben adj nekik jövedelmező munkát s felvirul egytől-egyig.*

Egész Erdélyben igen gyakran találkozunk a templomokban oly deszkamennyezetekkel, amelyek magyaros, népies motívumokkal el vannak árasztva. A reformáció idejéből ered ez, amikor a székelység egy része áttért a reformált protestáns és unitárius hitre. Templomaikat

A legrégibb székely kapú

gyorsan átalakították, a régi falfestményeket bemeszelték. Innen van, hogy a régi, csúcsivesstilű templomok renaissance és vegyesstilű mennyezetekhez jutottak, amelyek most előttünk csak annyiban fontosak, amennyiben *népies elemeket* is találunk bennük. Ilyen az

Székely ifjak

enlaki unitárius templom, amely még a Hunyadiak alatt épült, igen szép góttstilben. A szentély gerinchálózatos kőboltozat, míg a kórus faszerkezetű mennyezet.

Ezen áll a híres hún-székely betűkkel odapingált felirat: „Egy az Isten“.

A székely ház külső karakterisztikuma, a diszítések, faragások és a háziipar egyéb produktumai nem csupán a kéznek, hanem a népléleknek alkotásai, tehát egytől-egyig *a székely népművészet körébe tartoznak.*

Sz. G.

A SÖVÉNYFALVI REFORMÁTUS EGYHÁZ HIMZÉSEI

 Az egyes egyházak az erdélyi részben a XVII. és XVIII. század háziiparának — mondhatni *művészetének* — sok becses emlékét őrizték meg azokban a szép abroszokban, terítőken, kendőkben és takarókban, amelyekből egy értékes gyűjtemény a párisi kiállítás erdélyi szobájában szerepelt először. A kiállítás erdélyrészi bizottsága azonban még ezeken kívül mindenfelől sokat jegyzett össze. Így csak a mikházai kolostorban több van 100 darabnál. (Egy részük az E. K. E. muzeumába került.) De nem is csoda, ha ennyi fennmaradt. Hiszen a XVII. és XVIII. században minden egyházhoz bőven ajándékozták ezeket.

Csak a marosközi református esperesség régi matrikulája többet sorol fel e két századon keresztül 1000 olyan kendőnél, terítőnél, varrottasnál és himzésnél, amelyek régebbi vagy újabb ajándék gyanánt az eklézsiák birtokába kerültek; a sokkal kisebb marosközi unitárius esperesség egyházaiban pedig ugyanezek száma néhány százra ment.

A kiállításra 10 darabbal elő volt jegyezve a sövényfalvi kis ref. egyházmegye is; de az anyag tulhalmozódása miatt kimaradt. Himzései között azonban oly szépek és régiek vannak, hogy legalább néhány szóval érdemes róluk megemlékezni.

Ki kell hagynunk közülök a himzéshez nem sorolható nyomtatott terítőket és kendőket s kihagyjuk még a kétségkívül vagy a legnagyobb valószínűséggel a XIX. századból eredő varrottasokat, amelyekkel együtt összesen 15 darabot találnánk. Még ezek elhagyásával is kilenc szép, izléses, értékes munka maradt előttünk.

Négynek a kora a reávarrott dátumból határozottan megállapítható, ötnél pedig a mintákból, az anyagból és a diszitmény motivumaiból ítélnünk.

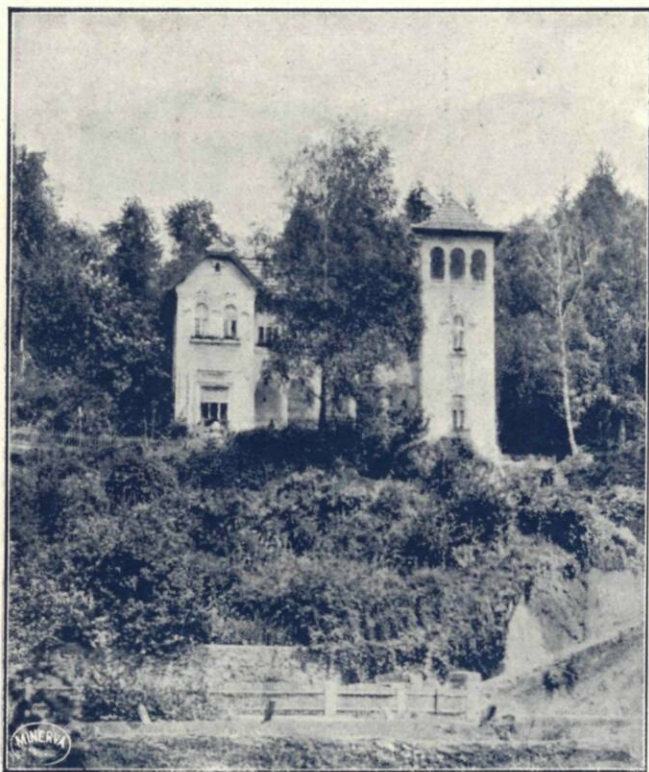
A datáltak közül a legrégebbi 1696-ból származik. Mintegy 80 cm hosszú és széles, az arany és ezüst virágon, fehér gyolcsterítő. Széleit arany csipke szegélyezi. Szegleteiben, az átlók irányában nagyobb, a középvonalak eredőpontjai körül pedig kisebb gránátalmacsokor alkotja a diszt, megfelelő, stilizált levelekkel. Az összes száraz és levelek anyaga mind aranyfonal, csak az *ötcsikkü gránátalmák* belső hét szelete ezüstös, s ilyen a legnagyobb kihajló recéslevél belseje is. A terítő síkjának közepét két koncentrikus kör foglalja el, amelynek gyűrűjében az ajándékozók neve és az évszám olvasható, a következőleg:

F. K. T. L. R. E. K. ^D_N EF. SUSANNA
A D T A K I s N. D ^{CSGR}_{IOee} S ^V_O 1 ⁹⁹₆ s. F. ^B.

Körülbelül ezzel egykoru egy rendkívüli szép munkás, két méternél hosszabb s másfél méternyi széles abrosz. Meglehetős durva szövetén a hosszúsági középvonalon gyönyörű, finom, színes selyem virág- és gyümölcsfüzér fut végig, amelynek a *gránátalma, tulipán és a liliom a főmotivumai*. Uralkodó színe pedig a sárga és kék. A füzér két szegélyvonalából a virágok haladó iránya felé kacsokkal, indákkal és levelekkel dúsan ellátott *borsóvirágok* nyulnak ki az abrosz mezejébe s ugyanezek egyenként a széleken is kereken vonulnak. A himzéseknak legszebb darabja.

Ezzel ismét legalább is egy időből való — ha ugyan meg nem előzi — egy egész keleties, kis durva vászonterítő. Csak 80 cm hosszú és 40 cm széles. Két végén 4—4 szegletes, középvonalas beosztású diszitmény foglal helyet, amelyeknek tengelye ferdén hajlik a rövid oldalokra. Mintája keleti eredetre vall s *színezése is keletiesen gazdag és változatos*. Kék, sárga, zöld, piros és aranyszín fordul elő minden mintán s minden második ugyanazon rendben ismétli a színezést. Valami keleti szőnyegről másolhatták s a többitől abban is eltér, hogy már határozottan „varrottas” jellege van.

A kétségtelenül XVIII. századbeli himzések sorát egy 1721-ben ajándékozott, másfélméter hosszú és félméter széles gyolcskendő nyitja meg. Két végét ezüstfonallal és zöld selyemmel munkált,

Dr. Goga Oktavián, belügyminiszter

C S U C S A I K A S T É L Y A

*a folyó évben nagyobb javításokon
ment keresztül. A kastély kapuját s
több termének menyezetét, kalotaszegi
stilben, kalotaszegi faragóművészek
faragták.*

teljesen egyenlő minta diszíti, amelynek legmagasabbra felnyúló részlete alkotja a szegletek felől behajló két szép diszítvány szimmetriai tengelyét. E részlet két alkotómotívuma különben a XVIII. században gyakori. A külső körbefutó karaj sor, belül a karajokba helyezett, részben egyszerű, részben ezüsfonallal kitöltött közőkkel, a belső pedig egy konvencionális, de *leginkább a tulipánhoz hasonló virág*, amelynek kelyhéből azonban itt két mélyen recéződő levél alakul. E kettő között, tompaszögű csúcsával a két levéltőre állított deltoidalakban hat kis kör helyezkedik el, míg alább, a szárról ismét a belső diszítványhoz mindenben hasonló nő ki a terítő szélei felé. Rajta, felül, kis levelekkel ékesített *gömbödmű gyümölcs-ornamentum* foglal helyet, amelynek szárát újra zöld- és ezüsfonals körök alkotják. Egyik ilyen gömbtől az ellenkező oldalra is diszítvány sarjazik ki. Az egész alatt pedig, a terítő két végén, az adományozás hisztórikumát olvashatjuk. Egyik végén:

*Ujszékelyi Pap Erzsébeth Adta Isten
dicső — tésére.*

Másik végén: *Anno 1721.*

Tizenhat évvel fiatalabb ennél egy szép patyolat terítő, amelynek négy szegletét rózsaszín selyemmel és ezüst fonállal készült minta tölti be. Főmotívuma az előbbieknél stilizált virágához hasonlít. Köralakban megcsavarodó száron áll, amelyről a levelek és indák kellemes tarkaságban nőnek fel, s a terítő középvonalai irányában, a szélekről egy-egy kisebb diszítvány nyulik le. A terítő belsején két egyközépű kör gyűrűjében itt is feliratot olvashatunk, amely így szól:

*ISTEN DITSŐSÉGÉRE ATA
TE. TOROCZKAI KALARA,
ANNO DO: 1737. DIE 10. MAR.*

Ezzel különben mintáinak elhelyezésére, sőt bizonyos határig diszítványeiben is, még két terítő egyezik. Egyiket az előbbinek beosztásával, meggyász selyemmel és aranyfonallal varrták gyolcsra s kereken is e két fonalból sodrott vékony zsinor szegi. Felirata nincs ugyan, de épsége és diszítványei világosan mutatják, hogy a XVIII. századból származik. Egyik legszebb munkájú és diszítésű darab s aligha csalódunk, midőn fiatalabbnak hisszük az előbbinél

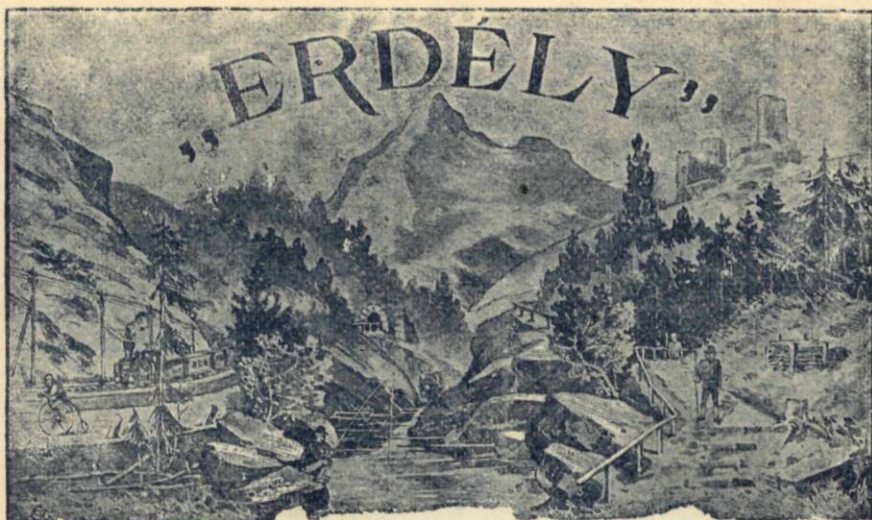
s keletkezését a XVIII. század közepe tájára tesszük. Ennél nem is lehet régebbi. Alig látszik a viselés rajta, míg nagyjában hasonlító társa jóval rongáltabb. Pedig ez csak 1782-ben készült.

Beosztása fővonalaiban egyezik az előbbi kettővel, de egyszerűbb. Csavarodó szárán nincsenek indák, csupán kis levelek és kacsok. Majdnem az egészet zöld selyemmel himezték s csak földiszitményében csillan fel az aranyfonal. Patyolatja viseltes s a közepén egyszerű kis zöld körben áll az 1782. évszám. Alatta van az adományozó neve is, de ebből már csak az „Anna“ látható tisztán. A vezetéknev egytagu szó volt. Betűi félig kibomlottak.

De még ennyi sincs a hátralevő két más munkán. Egyik fehér gyolcsterítő, kereken aranycsipkével. Négy szegletén *magyaros arany-szkofiumos diszitmény pompázik*, középvonalainak eredőpontjainál pedig egy-egy virágocska huzódik meg. Szintén a XVIII. századból való mű.

Ugyancsak az lehet végre az a kis patyolatkendő is, amelynek két végén sárga és zöld selyemmel s ezüstfonallal apró „*négyleveles*“ varrása van. A kilenc közül a legegyszerűbb. A keleti mintát kivéve, ez mutat a legkevesebb renaissance-hatást, bár ennél sem lehet egészen tagadni. Mindenesetre, jóval inkább mutatják azt a többiek. Mutatják azonban azt is, hogy az *erdélyi himező háziipar milyen magas fokon állott, s mennyire átdolgozta a sokszor idegen mintákat.*

Dr. Kelemen Lajos.

Erdély, nem bánom akárhogyan,
Erdély, te engem kinevethetsz,
bolond szavaknak hitet adván:
Erdély, úgyis, ha nem szerethetsz,
Erdély, akkor is, ha messzire,
Erdély, úgyis, ha rajtavesztek!

Erdély!... az életem *igen*-szava,
élet-halál közt válogató.

Erdély, — a havas tiszta szaga,

Erdély, az arany tárogató!

Erdély, a ködök kék királya,

Erdély, a napok csupa Napja,

Erdély —

törvénytelen nagy dalaim

szerelmes apja!...

mondd, emlékszel-e még?!

Erdély, Erdély, — kemény virágfejem

feléd fordul

és a szemedbe néz.

Igen: érted álltam ki elszánt,
szép konok posztra,
érted feszült ki virágfejem
acélosra.

Ütő szavammal lovaglelkedet védelmeztem.

És az nem bűn, hogy bűnösöket értem tetten.

Erdély, ime, a kereseted megigézett!
Erdély, én bátran idejöttem,
Erdély, én a szemedbe nézek.

Jutalom nem kell. Semmise kell,
Mi is kellhet annak, aki szerelmes,
aki magát felajánlotta,
aki nem kellett!

De — — Erdély — — tán, mert nő vagyok — —
mert — — tán igazán — — úgy születtem: rabnak,
azt mondom: Erdély,
a szívedben tarts meg magadnak.
Én — — én megyek — — Ha egyet szóltál...

Én kivárom, míg másokban csalódtál...

Nagy Emma.

KALOTASZEGI KÉPEK

A képcsináló Miskóczival éppen a pártás lányokat állítjuk be. Fotografálunk. Hátter: Kovács Nagy Gyuri virágos kapuja, Körösfőn.

A kiskapú mellett, a korhadtt fapadon egy görnyedő öregasszony. Az arca pergament, a fekete keszkenőjén madzagrajáró pápaszem.

Már láttuk valahol, annyi szent. Ha máshol nem, hát valami vöröscsempés kemence padkáján, Edvi Illés Aladár valamelyik tarkaszép akvarelljén.

— Mit matat mindég, Kati néni, a jó Atya áldja meg magát!
— szól oda egy eleven legény, csurgóra gyűrt szalmakalapja alól.

Hogy köréjecsődülünk, Kati néni szépen kiteragei a varrását.

Fehér fodorvászon, *sinyoróttású* virágokkal, kézzelrajzolt, egyszerű motívumokkal.

Ráismerünk. *Írás* után való varrottas, *abroszos forma*.

* * *

Ahogy azt a *Malonyay* behatóan ismerteti, a kalotaszegi és székely varrottasoknak három fajtáját különböztették meg: a szálán varrottat, a vagdalásost és az írásutánit. Ezek közül valóban művészek az utolsót tartja.

— Ez a szép, ez a művészi, nem pedig az emésztő tucatkemunka, ami *kalotaszegi varrottas* néven kerül a piacra s ami kenyérkeresetnek kenyérkereset ugyan, de a művészetnek semmi köze hozzá.

Körösfői Kriesch Aladár, aki Kós Károllyal együtt a kalotaszegi népművészetek legalaposabb ismerője, az *írás* után való varrottasról az őszinte elragadtatás hangján ír, mint amelyet a régiek csak a maguk örömeire, ünnepjeik és köznapjaik szebbé tételére készítettek.

— Nézzük meg hát jól, min dolgozik olyan buzgósággal a Kati néni.

A fehér vászonra könnyedén, szinte játszva, odarajzolva kisebb-nagyobb körforma díszítések, elszórva csillagos virágok. Ugyanazok, amelyek a kapúfélfékat, faragott asztalokat díszítik s amelyeknek sok-sok változatát Tóth István festőművészünk finoman kidolgozott fejlécein és keretillusztrációin is megcsodálhatjuk.

Kőrösfői pártásleányok otthonukban

A motívumok előrajzolása régente koromlébe mártott lúdtollal történt, a Kati néni varrottasán az írás kék írónnal, finoman meg-
rajzolt konturokból áll.

Kivarrásuk zsinóröltéssel, vagy a szélesebb formák, levelek, mezők kidolgozására, egyszerű, egymáshoz simuló öltésekkel történik.

Nehéz problémák megoldását nem vállalják. A gobelinek, madeirák, mozaikok, richelieu-k unalmas, fárasztó — és a szemlélőben is hasonló impressziókat keltő technikája őket nem izgatja. Kalotaszegen még a színezést is csak fehér, vörös, kék vagy fekete fejtővel végzik. A székelyföldön sokszínű selyemmel, söt arannyal, ezüsttel is himeznek.

Vidékenként és falvanként a „rózsás folyó, majorannás, tulipántos, pávaszemes, körösfői, kapusi“ formák és elnevezések százait találhatjuk meg — a magyaros ornamentikának három fő motívumával: a szívvel, a pávaszemmel és a tulipánttal. A rózsza, szegfű, margareta, papsajt és az akác levélzete — kisegítő diszítványok.

A nagy formagazdagság; ami ezekben az „írás“-okban megnyilvánul, azt a meggyőződést kelti, hogy ezek alkotják az erdélyi magyar motívumoknak tulajdonképeni mintagyűjteményét.

Kalotaszegi házaspár és pártásleány

A világ legszebb tájviselésére vonatkozóan pedig idézzük Kalotaszeg nagyasszonyának, Gyarmathy Zsigánénak szavait, akinek neve rég összeforrott, elválaszthatatlanul, a Kalotaszeg elnevezéssel.

— Talán akkor legszebb, legragyogóbb a kalotaszegi tájvisélet, amikor a nép tömegesen, ünnepi díszbe a templomba megy. Az ucca földje, mintha csak lángolna a piros csizmák bitorától; a nap-sugár pedig sziporkázó fényben törik meg a gyöngyös párták fehér haván. Rójtos selyemkendők, lenge hajfonók röpködik körül a feltüzött *muszuly*-t és ráncos kötényt. Az „idei esketések“, a legfiatalabb menyecskék, szintén elvegyülnek a lányok csoportjában s talán festőiebbek fehér dulanlé-kendőjükkel, amely alól kicsillog a fejhez simuló kis, aranyos fejkötő.

Más csoportban a legénység bokrétás kalappal, dúsan varrt báránybőr mellrevalóban, rátartó, délceg mozdulatokkal közeleg a templom felé, ahol már a korosabbja megelőzte a fiatalságot.

A templomban a leányság lesütött szemmel ül, s mikor feláll, hogy imára hajoljon, csak akkor vet egy,egy lopott pillantást a legé-

Kőrösfői ref. templom.

nyek felé. De a legények mosolygós gyönyörűséggel néznek a fehérpártás barna fejekre, mert itt még nem divat, hogy a hajnak szőkének kell lenni s így tulnyomó a sötétgesztenyeszin haj és barna szem. A termetök magas, karcsú, kidomborodó csipővel. A járásuk délceg, de amikor a templomba mennek, vagy onnan kijönnek, valami ünnepies ringásba olvad a rátartós délcegségük. A portikus előtt egy pillanatig még úgy állanak, amint kijöttek a templomból: külön csoportban a leány, külön a legény. De már a másik pilla-

natban a párták között bokrétás, pörgekalapok is virítanak, ami épen nincs ellenükre ezeknek a karcsú, színes virágszálaknak...

— A temetőben — mindenfelé a *fütül való fejjombfát* láthatjuk, hol egyedül, hol többedmagával. Jobbfelől, a kerítés mellett, egy sir fejénél három korhadt fejta simul egymáshoz. Azt a benyomást keltik, mintha a középső igyekeznék a szélsőket minél jobban magához szorítani. Ő maga egyszerű, majdnem minden dísz nélkül. Egy kis bevágás van a közepén, hogy megóvja a feliratot az idő viszontagságaival szemben. A felső részen tulipánlevelek vannak vésve, de virág nincs. A két szélső már más: a felső részükön metszés látható s még a színezés sem hiányzik; az egyiken rózsza, a másikon tulipán

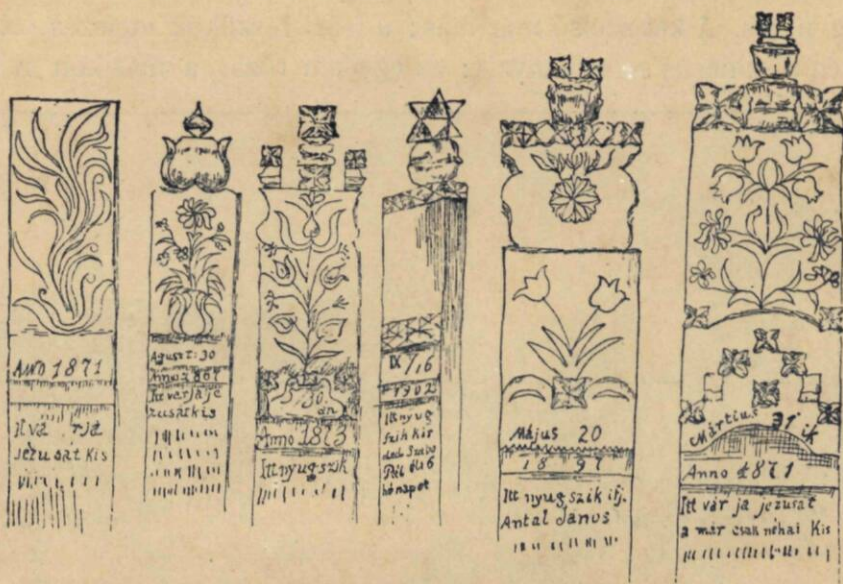

Kalotaszegi régi temető

pompázik. Ott, a sir alatt egy anya, leánya és fia pihen. Alig haladunk pár lépést, a sok egyforma fejta közül kitűnik egy hatalmas méretű, sok-sok diszítéssel. De ezért a sok diszítés miatt sokat veszít a kalotaszegi tipusból. Csak a felső gomb és csillag füzerei maradtak meg eredetiségökben, alább a hatalmas törzs kirí: nem tudta magában egyesíteni az *igazi művészi ízlést* szokatlan méreteivel. Ez egy tekintélyes fiatal gazdáé, akinek sírfájára szívesen áldoztak. De követésreméltó példának nem is fogadták el semmi ízében. Hozzá hasonló másfél évtized óta nem csináltak.

Kürülötte előre hátra, oldalra hajló fejfák állanak lemondással, megnyugvással.

Egész csoport gyermeksírral szemben, a másik szélen, egy tizenkilencéves leány alussza örök álmát. Leányhozillő, diszes faragással, festéssel díszített fejfa. Középső és felső része *teljesfaragással*; a szokásos piros és kék festéshez a zöld is hozzájárul. Reá, hátul, rézsút föl van szegezve egy *gyászló*: a saját és barátnői kendőiből szalagokkal összeállított zászló. Ez — pár hét előtt — olyan élénk volt, mint ő, de már hagyja színét. Fakó. Nemsokára lehull a sírdombra, hozzásimul a porhoz, mint nemrég a kedves leányhoz.

Kalotaszegi faragásos fejfák

Közel hozzá egy frissen hantolt sír. Gyermek pihen ott, mutatja a bokréta, amelynek gerincét egy lanthoz hasonló háromágú fa alkotja s reá van tűzve a fejfára. Ezt a háromágú fát vagy bokrétát szalaggal odaerősített fehér tollak díszítik s úgy mozognak ide-oda, hol lehajolnak, hol fölemelkednek, összefogódnak, ölelkeznek, táncolnak, mint egy játékos gyermekcsapat.

A fejfák között járkálva, látjuk, hogy némelyik szép, sárga tölgyfa, a másik kezd barnulni, akad fekete is, sőt az olyan sem ritka, amelyet az idő nagyon megviselt, rovátkás lett. A farostok nem tudták egymással a versenyt kiállani. De abban régiek és újak mind megegyeznek, hogy izléssel, igazi művészettel vannak készítve.

Tulipántok, rózsák vannak rájukfaragva, rájukfestve; gombokkal, csillagokkal, csillagfüzérékkel vagy mondjuk: buzogányokkal. Mert, bizony, ezt is lehet mondani bátran, s hiszem, hogy inkább buzogány, mint csillag.

Olyan szépen, harmonikusan vannak összeegyeztetve, hogy csupa gyönyörűség nézni. Mind egyformák s mégis mindenik különböző.

A *művészi ízlés* változtat rajtuk, rányomja az *egyéni ízlés* bélyegét. De fékevesztettek, szertelenek nem lesznek, a *kalotaszegi* típust nem hagyják, hanem annak hatása alatt teremtenek újat, sokszor szebbet.

— Nem a halál gondolatával foglalkozik ott a látogató — írja Bene Lajos, — hanem a nyugalmas, békés, csendes pihenésével“.

p.

Győrővásárhely részlete

A NAGYKAPUSI MŰKEDVELŐK ELSŐ, ROMÁNIAI TURNÉJA

égi dolog, hogy a primitív néplélek volt a művészetek megteremtője, és ősidőktől fogva, Homeroson keresztül — tanítója minden istenadta művésznek. A paraszti életnek ősi romantikától átszőtt realizmusa, a föld népének lelki megnyilvánulásai az örök és romlatlan művészet berkeibe vezetnek, ahol semmi sem tudatos, semmi sem mesterkélt. S ha elismerjük hogy a nép körében mily fejlett az alkotó-, a képzőművészet, úgy könnyen megérthető, ha időnként az áttér ujabb, a kor szelleméhez illőbb művelési ágakra is.

A székelyek, a torockóvidékiek, kalotaszegiek egyaránt részesei a művészet őseréjének. Aki felismeri bennük ezt a tehetséget s foglalkozik velük, egész valóságban csak az tudja értékelni.

Már kétévtizede annak, hogy a Kalotaszeg egyik kicsiny falujában műkedvelőtársaság alakult. A ládákra allapított színpadon minden évben megrendeztem a műkedvelőelőadások ciklusát. A híressé vált nagykapusi színjátszók egytől-egyig tanítványaim voltak. Már az iskolába megszoktattam őket a nyugodt, természetes előadásra, s amily könnyed nyugodtsággal végzik faragásaikat, tűzik varotta-saikat, pergetik az orsót, époly természetes nyugodtsággal mondják el mondanivalójukat.

Az 1924. év husvét ünnepén a községi fogadó nagy udvarán fölállított sátorban, a ládákra épített „függő“-színpadon játszottuk el Tóth Ede népszínművét a Falu rosszát. A hatást emelte a nagy kapusi népviselet tarka színpompája, mely a petróleumlámpák világa mellett is — tündöklött.

A nagykapusiakból, a környékeliekből és kolozsváriakból összegyűlt közönség lelkesen tapsolta és ujráztatta a szereplőket. Köztük volt egy fiatal újságíró, színiakadémiát végzett tanárember: Felei Fazekas Bertalan. Ő csak hallgatott és figyelt. Az a tarka kép, szépen csengő tájszólásaiban kellemesen hangzó magyar beszéd megfogta lelkét. Elhatározta, hogy meghódíttatja a faluval a várost.

Kolozsvárra visszatérve, első dolga volt, hogy tervét a Magyar Színház igazgatójának előadja: bemutatni a város közönsége előtt a nép egyszerű gyermekeinek játékát, a maga valóságában.

— Nem lehet! — volt a válasz. — A népszínműveket nem látogatja a közönség. A legjobb népszínművek is üres ház előtt mennek. Annál meddőbb kísérlet volna dilettánsokkal...

Felei Fazekas nem tárgított. Ragaszkodott tervéhez, érvelt:

— Egy próbát! Egy vasárnap!

A hosszas kérés után végre engedett az erdélyi magyar színjátszás apostola. Megbizta a színház titkárát, hogy lépjen érintkezésbe a nagykapusi műkedvelők vezetőjével és rendezőjével. Az első szerződés lélelre jött. „Csak egy vasárnap esti előadásra. Csak az utiköltségek meg egy áldomás”.

Az előadás napján, 1924. június 21-én már a kora hajnali órákban nagy volt a sürgés-forgás a faluban. — „Hát csakugyan igaz! — Mennek a színjátszók Kolozsvárra! — No, most, Finum Rózsi, tégy ki magadért!” — Talán az egész közt ő volt a legnyugodtabb. Hiszen apja, anyja is benne van a játékban. Apja a násznagy szerepét játssza, anyja résztvesz a lakodalmi menetben.

Felkészülnek. A szekereken tizenként helyezkednek el. Indulás! Az országot pora felhőbe burkolja az egész jókedvű társaságot.

Finum Rózsi és Göndör Sándor
(Török Kata és Csöregi Sándor) István)

Kolozsvárra megérkezve, egyenesen a Magyar Színház udvarára hajtanak. Letelepednek, előkerülnek a tarisznyák s az izletes hazai falatokat jóétvágyal fogyasztják.

Falatozás után kezdődik a próba, az ösmerkedés a színpaddal.

A délutáni előadáson a „Diadalmas asszony“ megy Kolbay Ildikóval. Tapsolnak a kapusiak szorgalmasan, hogy majd nekik is könnyebben kijárjon.

Egész délután emberáradat ostromolja a jegypénztárt. Az esti előadásra egyetlen jegy sincs. A jegyekért szorongó közönséget kivontkardu rendőrök csendesítik. Egy-egy jegyért háromszoros árat is kínálnak.

A vASFüggöNY felgördül, utána gyorsan a másik. Kezdődik az előadás. Néma csend.

A közöNSég lélekzetvisszafojtva hallgat, a nagy betonkupola Jóska béres nagy kiabálását visszhangozza:

— Megállj csak! Ha eddig nem akadtál emberedre! . . . — Lehetne talán művésziesebben, de természetesebben — nem. A szép, karcsú parasztmenyecskének, aki a valóságban is 21 éves, kellemesen csengő, tiszta hangja az első tapsvihart kiváltja . . . Göndör Sándor is oly eredeti természetességgel mozog a színpadon — biztosabb talajt érezvén a lábai alatt, mint otthon, a sörösládákon, — hogy őt is lelkesen tombolva ünnepli a publikum.

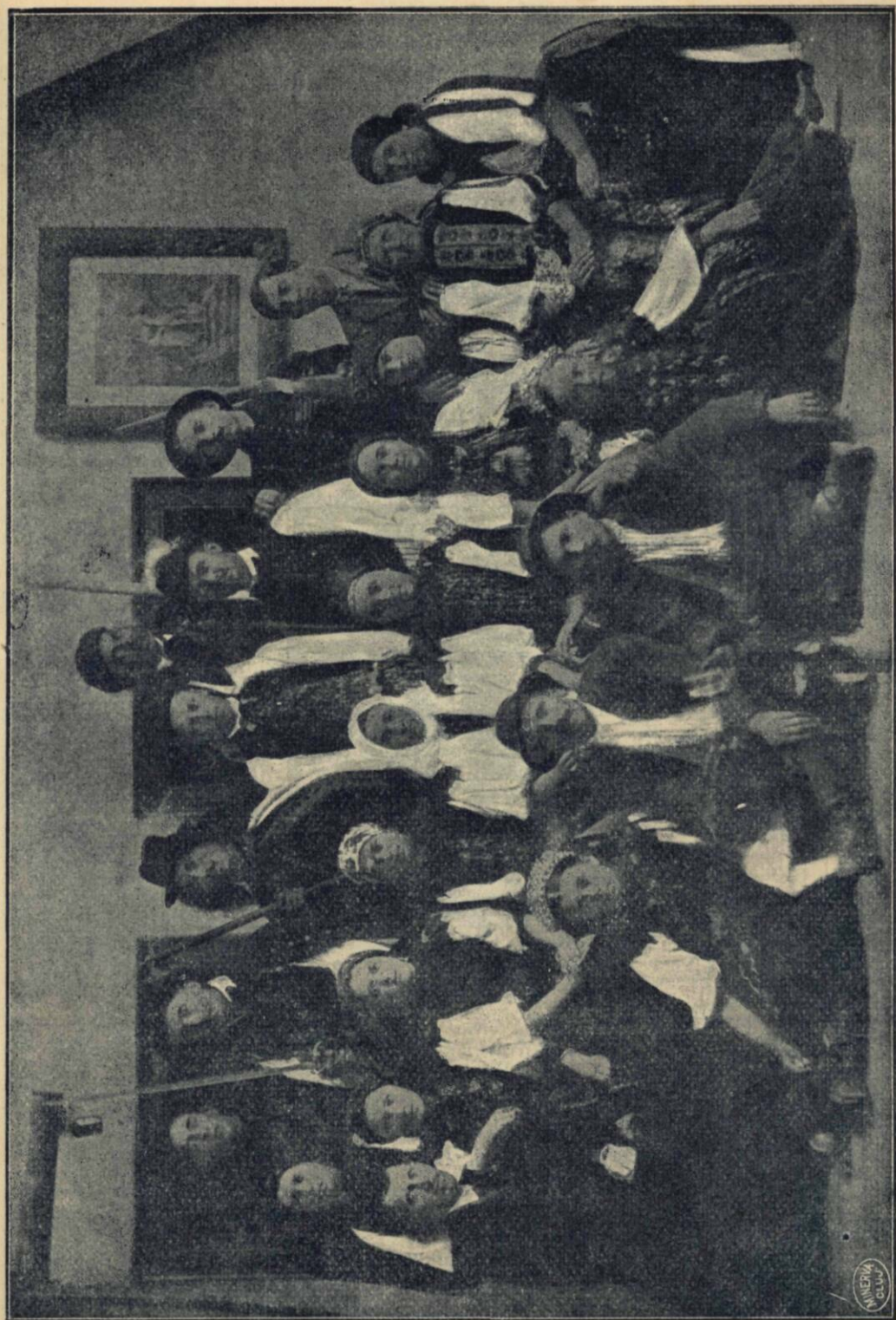
Gonosz Pista, a falu baktere, mintha állandó alkalmazásban őrizné a falut; tipikusabb baktert hiába keresnénk.

A tizedik jelenetben jön a falu népe, a lakodalmas menet. Akárcsak Nagykapus széles, poros utcáján: félkörbe állva, „csujogatva“ kezdődik a „legényes tánc“. A vályogvetőművészek is kitesznek magukért. A tánc, a népi táncművészet legnagyobb attrakciója, ehhezfogható csak a székelyek ősi tánca, a csürdöngölő lehet. Ennek látására fellobban a vér, a sirvavigadó magyar bújá-bánata feledve. — Óriási tapsvihar. Többszöri ismétlés . . .

A hatás leírhatatlan. A szemek örömtől könnyesek. A város hódol a falu előtt. A közöNSég percekig ünnepel,

A nagy siker után újabb meghívás a kolozsvári Magyar Színházba. Összesen hét zsufolt ház előtt játszottunk egymásután.

Az Ellenzék, a Keleti Ujság, az Ujság, az Ujkelet, a Színház és Társaság, a Magyar Nép hasábos cikkekben számoltak be az

A bányai turnén résztvevők csoportképe, 1925-ben

immár kétségen kívül különleges színházi eseményről. Janovics Jenő dr. az 1924. évi beszámolójában külön kiemelte a nagykapusiak nagysikerű vendégszereplését. Az erdélyi sajtótól átvették a külföldi lapok is. Rákossy Jenő, a magyar ujságírás atyamestere vezércikkben méltatta a kalotaszegi magyarok *oberammergau-i* kulturteljesítményét.

A kolozsvári bemutatkozás és sorozatos vendégszereplés után, legelőbbben Parlaghy Lajos, a nagyváradi „Mária Királyné” színház volt kitűnő igazgatója hívta le a nagykapusi műkedvelőket, akik a meghívást elfogadták.

Többen a tagok közül most utaztak először vonaton. Így a társaság primadonnája, — Török Faragó Kata

Török Faragó Kata

lekezetünkbe! Az Isten vezéreljen titeket kalotaszegi magyar testvéreink! — A lelkek megfűrdtek a lelkésztanár gyönyörű beszédében.

... Már napokkal előbb elfogyott minden jegy. Zsufolt ház! Tomboló siker itt is. A közönség előadás után percekig tapsolt és kérte lámpák elé a szereplőket. Színészek, zenészek, írók és ujságírók ölelték körül a népi művészet egyszerű, földmivesképviselőit.

A színészek a keresetlen, természetes színjátszó képességet, a zenészek zenei készségüket, ösztönös dalolnitudásukat, mások eredeti

is, aki a vonaton jobban meg volt illetődve, mint a szinpadon.

Szép, verőfényes szeptemberi napon érkezett meg a trupp Nagyváradra. Délelőtt 10 órakor, utolsó harangszóra, a kóróról párosával, emberáradattól követve, bevonultak a kétágu ref. templomba.

— Isten hozott benneteket, Erdélyből jött kalotaszegi testvérek, akik mielőtt a Thália templomban hirdetnétek a magyar kulturát, eljöttek ide, gyü-

tüzes és mégis méltóságos lejtésű táncaikat értékelték. A festők a kalotaszegvidéki színpompás népviseletet csodálták meg, a szalagok, selymek, gyöngyök valóságos szín-szimfóniáját: minden egyes ruha egy-egy színesen szőtt költemény, amely mintha keleti mesék szép-

A nagykapusi bíró és családja. (Jobbról Török Faragó Kata 16 éves korában.)

ségeit tükröztetné valóságként a nézők szemei elé. Az írók az eredeti, zamatos tájszólást, keresetlen beszédmodort csodálták, míg az ujság-írók mindezt együttvéve, szebbnél-szebb cikkeken számoltak be a nagy szenzációról.

A következő évben, 1925. április 19-től május 4-ig a műkedvelőtársaság bejárta még Székelykeresztúr, Brassó, Sepsiszentgyörgy, Csíkszereda, Gyergyószentmiklós és Szászrégen városokat, azután Temesváron és Lugoson vendégszerepelt, mindenütt 2—2 előadással. Közben több szereplő meghűlt, beteg lett. Az előadások mindazáltal zavartalanul folytak. Brassóban már Török Faragó Kata 40 fokos lázban feküdt. A Sárga csikóban Erzsike szerepét helyette Ballai Margit olyan sikerülten játszotta el, hogy a Brassói Lapok külön, névszerint is kiemelte játékát; nem erős, de szép hangjával, játékaival annyira lebilincselte a közönséget, hogy énekszámait háromszor-négyszer is meg kellett ismételnie.

Az erdélyi sikerek után Magyarországra is leszerződtek három hónapra a társaságot, de a vendégszereplést későbbre halasztottuk.

A folyó 1926. év április havában Tolnay Andor a budapesti Blumenthal-színházak igazgatójának ajánlotta a műkedvelőtársaságot vendégszereplésre, majd Réthy Pál színházi ügynöksége, valamint a Budapesti Színházi Album szerkesztősége tettek vendégszereplésre ajánlatot.

További nagyszabású programunkról az Album külön cikkben tájékoztat.

Albert Mihály.

Kőrösfői házfáragász munkaközben

TOROCKÓ ÉS NÉPMŰVÉSZETE

Tordamegyében, a Székelykő árnyékában csendesen meghúzódó Torockó, úgy történelmi multját, mint lakóinak eredetét, tájviseletét tekintve, Erdély legérdekesebb vidéke.

Utcai részlet Torockon

Már az ókorban, Dacia elfoglalása után, telepítések színhelye, amikor a rómaiak — Orbán Balázs szerint — Palesztinából hoznak vasbányáiba zsidó rabszolgákat. A tatárjárással aláfestett, eseménydús középkor újabb telepítésekkel jár. Felsőausztriából több, népes család jön be, a Székelykő tövében alapít magának új hazát s ma már a Zsakók, Botárok, Csépek és Vernesek mellett, Torockó legrégebbi és legmagyarabb családjai közé számíthatjuk az Ekkártokat is.

Népművészete varrottasaiban, csipkéiben, tarka népviselésében és gyöntáros butoraiban — tökéletesen kiforrott stílust ad.

Varrottasai rokonságban állanak a kalotaszegiekkel, a szűkebb geográfiai keretek, kisebb lélekszám mellett azonban nem biztosíthattak maguknak akkora elterjedtséget, mint azok. De annál fejlettebb csipkeverése, annyira, hogy Erdély több, más tájviseléséhez, így a kalotaszegihez is, Torockó szolgáltatja a csipkék gazdag kollekcióját.

Torockói háziipar festettbutor darabjai

Festői népviselésének alaptónusa a fehérén kívül a kék és zöld; a pirosat csak dísznek és annak is csak módjával alkalmazzák. A színek ilyettén megválogatása a torockói népviselésnek, a többiek mellett, valami impozáns jelleget kölcsönöz.

A lányok singujjas, a menyecskék islógos inget viselnek, kivarrrva fényes érclemezekkel, apró pillével. Az ingre ingtartós, *kösnyös fersing*-et vesznek, arra selyemmel, gyöngyökkel kivarrott bőrfüzőt. Erre jön még a cifra kötény.

A férfiak viselete évszázadokkal ezelőtt is a fehér posztónadrág, csizma, bogláros bőrvö, hímes mellény és ködmön vala.

Torockói népviselet

A torockói ház jellegzetes butordarabjai: a fiókos és szekrényes asztal, a faragott szék és kenyérszék, a pad, a téka és a fogas.

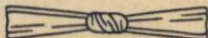
Mint az erdélyi népművészetek mindegyike, ez a szép, gyöntáros festés is mind szűkebb körre szorul, ami azonban, szerencsére, nem jelent hanyatlást a nivóra vonatkozóan. A *Vernes*-ek kezében, sok műértőnek gyönyörűségére, tökéletes művészettel dolgozik az ecset ma is. Akik a szépért őszintén lelkesednek, azok a mai korok, divatok lázas rohanásában is szükségét érzik annak, hogy, többek közt a nehéz, modern butorokkal már tulságosan komollyá s az antikkal csak valamivel változatosabbá tett otthont legalább egy szobára vagy előszobára való, gyöntáros festésű, torockói butorral, cseréppel varázsolják hangulatossá és különösen vidámabbá.

Kepéink között festett torockói butorok *Dr. Cseke Vince*, kolozsvári közjegyző lakásában. — A torockói szoba butorainak festése *Vernes Judit* munkája, aki ennek a zsánernek ma legkiválóbb művelője. Tanítómesterével: nagybátyjával együtt, munkáival már több kitüntetésben részesült és megrendeléseket külföldre is kap. Kisebb művészi virágvázái és egyéb disztárgyai Kolozsvárt a Schuster Emil diszműárú cég kirakatában láthatók.

Ő festette *Dr. Borbély István*, unitárius gimnáziumi igazgató torockói szobáját s jelenleg is a minden igaz művésziért őszinte rajongással lelkesedő *Renner Frigyesék* torockói stilben tervezett előszoba berendezésének művészi festésén dolgozik.

Torockó népi művészetéről megállapíthatjuk, hogy amily elszigetelt, époly intenzív és jellegzetes s a jövőben is, mindenkor képes lesz megfelelni azoknak a feladatoknak, amelyeket vele szemben, mint ősi magyar népművészettel szemben, joggal támaszthatunk.

p.

KÉT, HARISNYÁS, SZÉKELY SZOBRÁSZ

VAS ÁRON ÉS MOLNÁR DANI

I.

A kolozsvári árumintavásár egyik sarkában szerényen húzódtak meg egy egyszerű, székely földmives művészi alkotásai: emberi és állati szobrok, agyagból gyúrva, mintázva, kiégetve, és még szerényebben állt mellettük a mesterük: Vas Áron, makfalvi földmives.

Nézegettem a szobrokat, hogy mily nagy művészi erő van bennük kifejezve. Bizony azok nem sablonos vásári árúk, nem is gyermekjátékszerek, hanem igazi művészi alkotások voltak. Tervük egy földmives agyában született meg és kivitelük egy földmives székely tehetségét, kezeügyességét dicsérik.

Láttam Vas Áront falusi foglalkozásában, a kapa-kasza nyele mellett, ingujjra vetkőzve verejtékezni, láttam a műhelyében: egyszerű falusi otthonában agyagot gyúrni, alakítani, mintázni, láttam az agyában megtervelt alakokat kezei között megszületni és láttam a kolozsvári mintavásáron alkotásai mellett álldogálni s az érdeklődőkkel társalogni. Falusi foglalkozásában bámultam a művészt és a mintavásáron bámultam a harisnyás székelyt, mint ügyes, intelligens embert.

Vas Áron nem végzett főiskolát, nem látogatott műtermeket és nem vett oktatást nagy mesterektől. Az ő általános ismereteinek iskolája a makfalvi báró Wesselényi-féle népiskola, a bekecsalji székely nép *kollégiuma* volt, amely a magyar társadalomnak oly sok jeles egyént adott. Művészeti iskolája pedig a nagy természet volt, a maga örök szépségeivel, mestere pedig a veleszületett tehetség.

Ott, az árumintavásáron, amint magam előtt láttam Vas Áront és magam előtt láttam az ő akotásait, azokat a természetes alakokat, bivalyokat, teheneket, medvéket, juhnyájakat a pásztorral együtt stb., elgondolom magamban: be kár, hogy itt, a mi keleti világunkban olcsó vásári áruk a Vas Áron alkotásai! S vajjon a mi, annyi ter-

Vas Áron agyagszobrász munkaközben.

mészetes ésszel, annyi művészi tehetséggel megáldott székely-magyar véreink között *egy* Vas Áron van-e? Vajjon csak *egy* Vas Áron izzad a paraszti munka eszközei mellett? — Oh nem, — vannak nekünk Vas Áronaink, de nincsenek, akik felismerjék, felkarolják, érvényre juttassák őket. . . Mi — valóban Keleten vagyunk.

Bencze Gyula

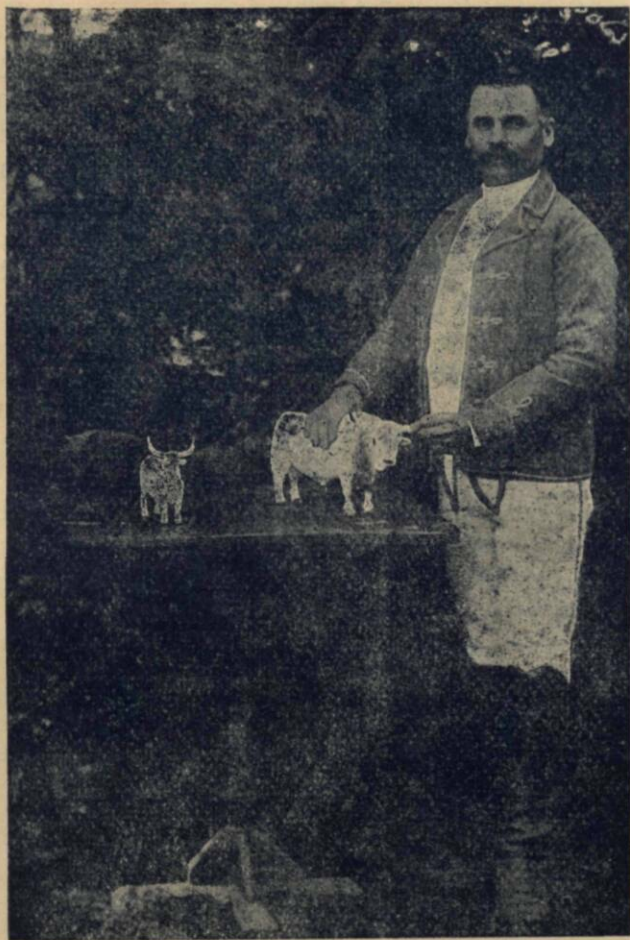
II

Vas Áron elődje, az ugyancsak makfalvi születésű Molnár Danira vonatkozóan, legyen szabad közölnünk szószerint illusztris írónőnknek, Jörgné — Draskóczy Ilmának annakidején hozzá-
intézett levelét:

„Kedves, poétalelkű, székely szobrászművészem! Ha behunyom a szememet, előttem az egyszerű, kedves környezet, amelyben először megöcsmer-telek. Ott fogadtál a szelid, lankás makfalvi hegyek aljában ülő, kisdéd, fehérfalú házikód előtt, a nyiló nyárvirággal berakott tornácon: te, halinába öltözött, szerény, igénytelen kis székelyem. S amikor bévezettél műhelyedbe, szentélyedbe, ahol a holt anyagba megihletett ujjaid alatt lélek száll — nem

annak a kiformált állatnak a párjára, hanem az isteni szikra, — úgy álltam ott elfogódottan, szívdbogva, könnyekkel szemeimben, mint aki az Istent érzi maga körül.

Mert minden mesterséget meg lehet tanulni akarattal, szorgalommal, kitartással, csak a művészethez nem lehet hivatottság nélkül, kontárkézzel nyúlni. Ez az egy, amit függetlenül szülőktől, neveléstől, társadalmi állástól,

Molnár Dani agyagmunkái

magával hoz valaki onnan valahonnan, az ösmeretlenségből. Ilyen, Istentől eredő tűz szunnyadt annak a kised székely csecsemőnek lelkében is, aki hét, egyszerű, közönséges eszű testvére mellé leszállt a Molnár György fazekasember házába, Makfalván, 1853-ban.

Növekedvén a kisfiú, kortársaitól elütő, komolyabb észjárással, a szomszédok, komák fontolóra vevén okos mondásait, rábólintgattak, hogy: bölcs kicsi gyermek. Később azonban, amikor a cserépfedő, a bögre és a tál készí-

tése helyett holmi apró agyagszobrocskák kerültek ki az apja mellett tanuló inaska ujjai alól, amikor a szilaj falusi legénykedések helyett a suhancfiú el-elvonult, a felhőket bámulva, a madarak beszédét figyelve, virágbimbó pattanását lesve: akkor a paraszti ész ellenzúdult e haszontalan, időtlopó, ő előtte érthetetlen kedvtelésnek. Az érzékeny lelkületű fiú, a gúny, a gáncs elől menekülve, még magábavonultabb lett. Úgy, hogy felnőtt férfikorában már alig ösmerték a faluban s aki tudott is róla, úgy emlegette: a zarándok.

Ő pedig ezalatt, önmaga, minden tanítómester nélkül mívelte lelkét. Olvasgatott, írogatott. Versben is, prózában is. Kijárt a cigánysátorba, ott megtanult cigányul, egy hentergő német nyelvtanból pedig németül.

De legnagyobb gyönyörűsége az volt, ha elbujhatott valamelyik agyag-gödörbe s ott, csodás megfigyelőtehetséggel, bámulatos anatómiával alkot-hatta állatszobrait, naiv lelkével nem is sejtve az ő nagy művésztalát.

Végre egyszer László Gyula, marosvásárhelyi iparkamarai titkár föl-fedezte. Kiérezte, kilátta belőle zsenialitását s pártfogásába vette Molnár Danit.

Igy került fel kétízben Budapestre, ahol Fadrusz, Zala és Róna szobrász-művészek figyelmét is magára vonta.

Kertésznél voltak kiállítva szobrai, de alig-alig akarta valaki is elhinni, hogy az az egyszerű székely ember, akinek semmi előtanulmánya nem volt, készíti a pompás plasztikájú állatokat. Elvitték hát az iparművészeti muzeum műtermébe. Elibe raktak egy csomó agyagot, szerszámot s csak akkor győződtek meg az ő önmagából, öntudatlanul kifejlődött, bámulatos művészi képességeiről, amikor, félretolva az ösmeretlen, neki idegen segítőszerszámokat, úgy kezdte, apránként felépíteni szobrai, mint a fecske a fészket, csupán egy kis pálcikával simítva, idomitgatva itt-ott.

A szobrászok közül különösen Fadrusznak tetszett meg. Halálos ágyán is gondolt rá s átadott feleségének 1000 koronát, hogy ezt most már utoljára küldi neki, mint bucsúüdvözlét.

Egyízben a magyar államtól is kapott 1000 korona szubvenciót, égető-kemencéje fölállítására.

AZ ERDÉLYI KALOTASZEGI NÉPMŰVÉSZETI ÉS MŰKEDVELŐ TÁRSASÁG KÜLFÖLDI TURNÉJA

Az embernek Istentől öröklött legszebb vonása az alkotási vágy, amely tervezése és tevékenysége minden felvilágosításában megnyilvánul s amely küzdelmek, csalódások, újrakezdések között, utolsó lehelletéig hatni, alkotni készíti. Ennek egyik elsőrendű energiaforrását a már elért sikerek képezik.

A nagykapusi műkedvelők romániai turnéjának jól megérdemelt trófeumai egy népművészeti vándorkiállításnak és népszínműelőadásoknak a külföld előtt való bemutatására jelölték ki az utat. Ugy kulturtörténeti, mint gazdasági szempontból nagyjelentőségűnek ígérkezik az erdélyi népművészeti kiállítások és műkedvelőelőadások tervbevevett európa — amerikai turnéja, amelyhez elvi hozzájárulását a román kormány már kilátásba helyezte.

Az eszme már három év óta kísért. A tervezet szerint a kiállítások a székelyföldi, kalotaszegi, torockói fafaragászatot, butorkészítést, agyagszobrászatot, varrottasokat stb.-t és azok készítését, mint eredeti erdélyi népművészetet ismertetné meg a külföld népeivel, — a népszínműelőadásokat, népies fonó-, faragó- és varróestélyeket, orsó kiváltásokat, falusi leánykéréseket, kalotaszegi leánylopásokat, székely lakodalmi jeleneteket stb. pedig, mind megannyi megelevenedett moziképet mutatná be eredeti népviseletben az európai és amerikai, elsősorban magyarul lakta metropolisokban. A nagy, külföldi filmgyárakkal megköthető egyezség esetén, az előadások mindjárt a helyszínen könnyen filmesíthetők lesznek. Esetleg a műkedvelők együttese új mozidarabokban is szerepekhez jut.

A kiállítások anyagának értékesített darabjait maguk a turnén résztvevő népművészek pótolják, amennyiben az esti színelőadásokon való részvételen kívül, napközben otthoni tevékenységüket folytatják.

A kiállítások anyagának értékesített darabjait maguk a turnén résztvevő népművészek pótolják, amennyiben az esti színelőadásokon való részvételen kívül, napközben otthoni tevékenységüket folytatják.

Hogy nagyobb szabású megrendeléseknek is meg lehessen felelni, szükséges lesz Kolozsváron egy kulturház, egy népművészeti atelier felállítása. Itt, az üzemszerűen végzett munka mellett, ugyancsak állandójellegű kiállítások keretében és az időnkénti műsoroselőadások, népies összejövetelek rendezése által az erdélyi népművészetek fennmaradása és további fejlődése biztosítható lesz.

A külföldi turné részletesen kidolgozott tervei a Népművészeti Műkedvelő Társaság központi irodájában (Cluj, str. General Gherescu No. 8.) az érdeklődők rendelkezésére állanak.

Tündérkert

A legértékesebb és legkedvesebb karácsonyi és újévi ajándék a
kézimunka ÁKONTZ Utóda cégnél

Vidéki megrendelések
 gyorsan eszközöltetnek

Cluj, Piața Unirii (Főtér) 5. Telefon: 4-66

BORBÁTH IGNÁC
 FÉRFI DIVATSZABÓ ÜZLETE

CLUJ,
 Str. Universității No. 1.
 (Egyetem-u.)

Értesitem a nagyérdemű közönséget, hogy
 a Voith Miklós-féle női divatüzletet átvet-
 tem és azt, elsősorú divatárúkkal felsze-
 relve, tovább vezetem. — Áraim feltűnően
 olcsók és szigorúan szabottak. Kiváló tisztelettel

GZILLÉR VINCE
 CLUJ — KOLOZSVÁR, FŐTÉR

Legolcsóbb
 magyar napilap az

UJSÁG

Megbízható,
 tanulságos,
 szórakoztató

ÁRA **4** LEI.

Gergely Ferenc Utóda

Fűszer-, csemege-, gyarmatáru-, festék-, mag-,
 termény- és gyógyáru üzlet
 nagyban és kicsinyben

Cluj, Főtér
21. sz.

Cégtulajdonos: DR NEMES FERENC

A
MAGYAR NÉP

Erdély
 legelterjedtebb
 képes
 napilapja

Ambra Borax

Ambra Szájvíz

Ambra Hajszesz

Ambra Krém

legyen mindennapi

toilettcikkünk !!!

Főraktár :

„EMKE” DROGÉRIA

Cluj, Főtér

DÉRI LAJOS

elismert,
 megbízható **szűcs- és szörme-
 áruháza Cluj**

STRADA MEMORANDULUI 3.

Telefon: 12—12. szám.

„DOMBRIA”
 posztógyár

Készít és elad vagy mosott gyapjuval becserél
 elsősorú, **tiszta gyapju**, valódi **Homespun**
 uri és női divatszöveteket

Cluj, Calea Decebal (Rudolf-út) 22.

Kolozsvári Takarékpénztár és Hitelbank R.-Z.

Cluj-Kolossvár, Piața Unirii (v. Mátyás király-tér) 7. sz.

Saját tőkéi 48 millió Lei

Fiókjai:

Désen, Dicsőszentmártonban,
 Gyulafehérváron,
 Marosvásárhelyen

**Minden bankügyletet
 előnyösen
 végez**

Engedélyezett devizahely.

Átutal bárhova.

Safeiókokat ad bérbe.

Betéteket és letéteket fogad el.

MAKKAY & BURKHARDT

vas-, szerszám- és mindenféle vasáruk küiönleges raktára

Cluj—Kolozsvár, Calea Regele Ferdinand

Fényképészeti cikkek

nagy választék-
ban kaphatók :

BERNÁT

PAPIROSÁRUHÁZÁBAN

Cluj—Kolozsvár, Piața Unirii

A kékpörtálu üzletben

a Regele Ferdinand-uton, a 3. számú
házban, olcsón árusít harisnyát, női
kézimunkát és mindenféle rövidárut :

Sipos Jenő

CZINK

vegyileg fest,
tisztít

CLUJ

Üveg, porcellán

lámpa-, táblaüveg és alpacca képkeretek
a legolcsóbban

Kerekes Ernő

áruházában vásárolhatók

Telefon-szám 5-86. CLUJ Calea Reg.Ferdinand

Pásztortüz

Erdély legjobb
magyar
szépirodalmi
hetilapja

Használja fel az alkalmat !!

„DORMA“ KÖTŐSZÖVŐGYÁR
GYÁRI LERAKATA

Cluj, Calea Reg. Ferdinand 3

Trikóárak, keztyük, harisnyák
eredeti gyári áron !

Török Ferenc

szijgyártó

Cluj—Kolozsvár,

Strada Macelarilor

(volt Mészáros-u.) 5

a vágóhid mellett !!

Igás- és kocsiló szerszámok nagy raktára. Javítások gyorsan és pontosan készülnek. Saját készítményű PIROS korbácsok. Vízontelárusítóknak árkedvezmény !

TRISKA I.

CLUJ, STRADA SAGUNA 14,
TELEFON 419

Elad, vesz, kibérel és becserél

zongorát, pianinót

Legelőnyösebb fizetési feltételek, hosszabb lejáratu

havi részletek !

Szigorúan szolid üzleti elvek ! Elsőrendű gyártmányok !

Erdélyi Bank és Takarékpénztár Részv.-Társ.

Cluj-Kolozsvár, Piața Unirii (Mátyás király-tér) 32. szám, saját ház

BETÉTEKET ELFOGAD

váltókat leszámítol,
átutalásokat eszközöl,
vesz, elad idegen pénznemeket

FIÓKINTÉZETEI :

Marosvásárhely, Marosujvár,
Csikszereda, Szászrégen,
Torda

SAFE DEPOZITJAIT

(a fél külön zárja alatt)
a legolcsóbb díjfeltétel mellett
bocsátja rendelkezésre.

SÁR- és **hócipő-** szükségletét legolcsóbban **LINOLEUM** üzletben (Cal. Reg. Ferd. 6.) szerezheti be, mely Romániának egyetlen gummi szaküzlete

Babós és Társai

vasnagyerkeskedők

Cluj, Str. Reg. Maria (Deák Ferenc-u.) 21.

Felhívjuk a t. háziasszonyok szíves figyelmét dúsan felszerelt konyhaberendezési osztályunkra, — Az idei szezonra beérkeztek a legújabb modellű korcsolyák

ÜVEG- ÉS PORCELLÁNÁRUK, MŰVÉSZI KÉPKERETEZÉS, REKLÁMARAK MELLETT

„PORCELLÁNÁRUHÁZ”

CLUJ, STR. REG. MARIA 13.

KARÁCSONYI- ÉS ÚJÉVI VÁSÁR !

Eddig nem tapasztalt olcsó árak mellett !

A

**„Harisnya-
király”**

harisnyái
mégis csak
alegjobbak

CLUJ,

Calea Reg. Ferd. 4.

**Mezőgazdasági Bank és
Takarékpénztár Részv.-Társ.**

KOLOZSVÁR

Fiókintézet : DÉS

Alap- és tartaléktőke: **15 millió Lei**

Foglalkozik az összes bank ügyletekkel.
Devizaautorizáció alapján átutal bármely külföldi piacra.

Albisy

**előnyomda
babaklinika**

Pipere cikkek,
rövidáruk,
kézimunkák !

Calea Victoriei 10

Buzetzkó Utóda - Kuck F.

Szővet, bélés, barchet, flanel, zefir és rövidáruk. Fehér- Cluj, Calea Reg. Ferdinand
neművászon és sajtátkészítményü paplanok nagyraktára. 2. sz. alatt. Telefon 12—29.

A KOLOZSVÁRI (MONOSTORI)

Czell sörgyár

sőrei :

Ursus világos

Hercules dupla maláta

Ursus Extra világos
sörkülönlegesség

ERIKA

CIPŐÁRUHÁZ CLUJ, PIAȚA UNIRII 13

Speciális ujdonságok estélyi és uccai cipőkben valamint sár- és hócipőkben. Vidéki megrendeléseket gyorsan és pontosan eszközölünk.

A legelőnyösebb biztosítási feltételeket
a kolozsvári

„MINERVA”

Biztosító Társaság nyújtja.

Bauch Ernő

üzletébe gyönyörű perzsa-, ke-
lim-, gobelin-, hebedó- és mozaik **kézimunkák** érkeztek!
Nagy választék csipkék-, gombok- harisnyák- és keztyűkben. Cluj, Cal. Reg. Ferdinand

**Legszebb és legolcsóbb
karácsonyi és ujévi ajándék**

POSZLER

bőrdíszmű áruházában van

Cluj, Calea Regele Ferdinand 2. sz.

Dús raktárban készen kapható mindennemű
bőrdíszműáru. Műhelyében készít megrendelés-
re, tervezet szerint bármilyen bőrdíszmű cik-
ket, meglepő olcsó árban. Vidéki megrende-
léseket a legolcsóbban teljesít.

Elegáns férfi

**a Kalap király-
nál vásárol !!**

**Cluj,
Piața Unirii.**

**Kriegner-féle
REPARAZOR**

KÖSZVÉNY

CSÚZ

HÜLÉS ELLEN

Minden gyógyszerár-
ban kapható.

Ára **65 Lei.**

**Flohr gyógyszertár
Cluj**

Betétek után legmagasabb kamatot fizet
a

**Közhasznú
Takarékpénztár**

Részvénytársaság

CLUJ—KOLOZSVÁR

Calea Victoriei 3.

Olvassa

a

**Színház
és
Társaságot!**

NEUMANN M. férfi-, fiú- és gyermekruha áruháza
Cluj—Kolozsvar, Piața Unirii
Szőrmekabát 4500 Lei. ~~~~~ Öltönyök. ~~~~~ Téli kabátok.

MELISSA

... CUKORKA- ÉS ...
CSOKOLÁDÉGYÁR

CLUJ

Téli divat !!

ANGOL SZÖVET- ÉS SELYEMUJ-
DONSÁGOK RAKTÁRRÁ ÉRKEZTEK!

Szabó Jenő

CLUJ, CALEA REGELE FERDINAND 5

TELEFON 4—59

Renner Testvérek és Társai

Börgyár Részvénytársaság

Cluj-Kolozsvár

